

dr hab. Tomasz Besta, prof. UG

Gdańsk, dnia 19 kwietnia 2023 r.

Pracownia Psychologii Środowiskowej
i Relacji Międzygrupowych
Instytut Psychologii
Uniwersytet Gdański

**Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego, organizacyjnego oraz
popularyzatorskiego w postępowaniu habilitacyjnym dr Marty Marchlewskiej
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia**

Uwagi ogólne i sylwetka kandydatki

Dr Marta Marchlewska ukończyła studia magisterskie na Uniwersytecie Warszawskim w roku 2013. Cztery lata później, w 2017 r., uzyskała, również na Uniwersytecie Warszawskim, tytuł doktora nauk społecznych w zakresie psychologii. Dr Marchlewska od roku 2018 zatrudniona jest na stanowisku adiunktki w Instytucie Psychologii Polskiej Akademii Nauk. Kieruje tam Laboratorium Poznania Politycznego. Habilitantka obecnie kieruje trzema dużymi projektami grantowymi, w tym projektami finansowanymi z Narodowego Centrum Nauki, MEiN oraz Horyzont 2020. Przebieg kariery naukowej Habilitantki wskazuje na ciągły rozwój zainteresowań naukowych oraz łączenie perspektyw teoretycznych. Prace dr Marchlewskiej lokują się w obszarze psychologii społecznej, politycznej i osobowości, z szczególnym naciskiem na integrowanie wiedzy z tych obszarów.

Ocena zgłoszonego osiągnięcia naukowego

Wskazane przez Habilitantkę osiągnięcie naukowe, stanowiące podstawę starania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, nosi tytuł „Narcyzm indywidualny i kolektywny, a funkcjonowanie społeczno-polityczne człowieka”. W skład osiągnięcia naukowego wchodzi cykl dziesięciu publikacji. Wszystkie one zostały opublikowane w czasopismach z listy JCR, a wkład merytoryczny Habilitantki - opisany zgodnie z zaleceniami RDN - w każdej z publikacji jest znaczny.

Prezentowany cykl publikacji jest spójny, choć można podzielić go na obszary tematyczne, co Autorka czyni w swoim autoreferacie. Pierwsza część to badania nad społecznymi i politycznymi korelatami narcyzmu indywidualnego. Część druga zawiera publikacja na temat narcyzmu kolektywnego - mierzonego w różnych kontekstach grupowych - i jego korelatów społeczno-politycznych. Zanim szczegółowo omówię przedstawione osiągnięcie naukowe chciałbym podkreślić, że szczególnie interesująca dla mnie jest pierwsza część badań Habilitantki, integrująca perspektywy psychologii osobowości, psychologii relacji międzygrupowych i psychologii politycznej. Jest to ciekawa próba wykazania roli czynników osobowościowych w kształtowaniu sposobów angażowania się w życie polityczne i społeczne wspólnoty. Jeśli chodzi o część drugą osiągnięcia naukowego, to jasno należy stwierdzić, że prace dr Marchlewskiej poszerzają wiedzę o narcyzmie kolektywnym. Szczególnie ważne dla dokładniejszego zrozumienia tej obronnej formy identyfikacji z grupą jest wyjście poza kontekst przywiązania do kraju czy narodu i eksplorowanie konsekwencji narcystycznego przywiązania do grupy religijnej czy grupy opartej na tożsamości płciowej.

Dwie prace Autorki analizują związek pomiędzy narcyzmem indywidualnym a poparciem dla demokracji oraz gotowością do zaangażowania się w działalność polityczną. Są to badania w schemacie korelacyjnym a główny nacisk położony jest

na eksplorację relacji pomiędzy narcystyczną strukturą osobowości a poglądami i tendencjami behawioralnymi. W artykule opublikowanym w *British Journal of Social Psychology* ("My way or the highway: High narcissism and low self - esteem predict decreased", Marchlewska i in., 2019), Habilitantka przedstawia wyniki dwóch badań wskazujące na negatywny związek pomiędzy narcystyczną osobowością a poparciem dla demokracji. Wynik ten utrzymuje się przy kontroli wpływu dwóch zmiennych ważnych dla kształtowania się postaw społeczno-politycznych, mianowicie autorytaryzmu i orientacji na dominację społeczną. Jednocześnie wykazano, że mediatorem tego związku jest zaufanie interpersonalne. Badania te uzupełniają wiedzę o postawach społecznych osób narcystycznych, pozwalając na przyglądanie się sile postaw również uwzględniając perspektywę psychologii osobowości. Ważne jest też to, że prezentowane związki wykazano w dwóch krajach, o odmiennych systemach politycznych: Polsce i USA.

Drugi artykuł dotyczący kwestii różnic indywidualnych i postaw społeczno-politycznych, opublikowany w *Personality and Individual Differences* (Rogoza i in., 2022), koncentruje się na narcyzmie indywidualnym jako predyktorze gotowości do zaangażowania się w sferę polityki. Uważam, że artykuł ten jest ważnym wkładem do literatury na temat aktywizmu i działań grupowych, gdyż wychodzi poza często eksploatowane modele działań zbiorowych bazujące na procesach grupowych (np. Encapsulated Model of Social Identity on Collective Action, EMICA; czy Social Identity Model of Collective Action, SIMCA), wyciągając rękę do badań z obszaru psychologii osobowości. Badania podłużne (z dwoma punktami pomiaru) przeprowadzone w Polsce oraz dodatkowe badanie w Wielkiej Brytanii wykazały, że narcyzm i psychopatia związane są z gotowością do angażowania się działania zbiorowe i z polityczną partycypacją. Szczególnie silnie te związki wybrzmiewały w Polsce (w porównaniu z Wielką Brytanią). Pomysłowym zabiegiem było również uwzględnienie roli jaką grają motywy angażowania się w politykę. Pozwoliło to na

wykazanie, że silny związek psychopatii z nienormatywnymi działaniami (takimi jak niszczenie własności czy uczestnictwo w nielegalnym zgromadzeniu) może mieć faktycznie podłoże w antyspołecznych przekonaniach osób silnie psychopatycznych. To znaczy: przy kontroli motywacji do wprowadzania chaosu i zamieszania (mierzonej autorską skalą zawierającą takie twierdzenia jak „*I engage in politics because this way I can spread confusion in my country*”), związek pomiędzy psychopatią a normatywnymi działaniami zbiorowymi oraz partycypacją polityczną zanikał. Istotnym pozostał jednak związek psychopatii z działaniami radykalnymi, nienormatywnymi. Natomiast działania osób narcystycznych związane były z chęcią autowaloryzacji, czy wzmocnienia pozytywnego przekonania o sobie.

Przy okazji tych badań warto zastanowić się nad operacjonalizacją motywów zaangażowania się w działalność społeczną. Jest to uwaga wiążąca się z narzędziem opracowanym na potrzeby wyżej omówionego badania. Habilitantka wraz ze współpracownikami użyła tutaj skali z przykładową pozycją „*I engage in politics because I'm changing the world for the better*” jako narzędzia opisującego motywację do angażowania się związaną ze wzmocnieniem ego / autowaloryzacją („*ego-boosting*”). Jest to o tyle problematyczne, że bardzo podobna pozycja w badaniach nad aspiracjami i aktywizmem (np. *Aspirations Index*, Kasser, Ryan, 1996), opisuje motywację wspólnotową (to znaczy rozumianą jako motywacja wewnętrzna, altruistyczna) do angażowania się w działalność społeczną. Nie znaczy to oczywiście, że angażowanie się na rzecz zmiany otoczenia społecznego na lepsze nie może wzmocnić pozytywnego obrazu Ja. Warto byłoby jednak, aby Habilitantka mocniej uzasadniła specyficzną operacjonalizację tego motywu (szczególnie w świetle relatywnie długiej już tradycji badań nad aspiracjami i ich związku z działalnością społeczno-polityczną). Niezależnie od tego, badania Habilitantki są dobrym wstępem do dalszych analiz „aktywizmu na pokaz”.

Druga część badań Habilitantki - zawierająca osiem artykułów - przedstawia analizy dotyczące narcyzmu kolektywnego i jego korelatów. Badania tu zaprezentowane stanowią ważny wkład w rozwój psychologii relacji międzygrupowych i psychologii politycznej, pokazując związek narcyzmu kolektywnego z: a) negatywnymi postawami wobec demokracji; b) z ogólnymi postawami „antyszczepionkowymi” oraz wiarą w spiski w kontekście pandemii Covid-19; c) z brakiem lojalności wobec grupy własnej, d) negatywnymi postawami wobec grup obcych (co ważne również w kontekście innym niż relacje etniczne/narodowe). Poniżej skoncentruję się na badaniach, które według mnie są szczególnie istotne dla wykazania wkładu Habilitantki w rozwój dyscypliny psychologia.

W artykule *„Superficial ingroup love? Collective narcissism predicts ingroup image defense, outgroup prejudice, and lower ingroup loyalty”* Habilitantka wraz z zespołem analizowała w czterech badaniach związek pomiędzy kolektywnym narcyzmem a niechęcią wobec szczepień oraz z wiarą w teorie spiskowe związane ze szczepieniami. Badania te uzupełniają wcześniejsze wyniki, w których wykazano, że kolektywny narcyzm wiąże się z wiarą w spiski innych narodów czy rządów innych państw. Zespół z którym współpracowała Habilitantka wykazał, że w sytuacji kryzysowej, osoby przejawiające narcystyczny styl przywiązania do grupy mają tendencję do szukania zakulisowych działań mających rzekomo na celu zniszczenie grupy (w tym wypadku wykorzystując te „złe i szkodliwe szczepionki”). Jednocześnie to kolektywni narcyzi powodują realne osłabienie grupy z którą się silnie identyfikują (poprzez niechęć do szczepień w czasie pandemii i umożliwienie rozprzestrzeniania się patogenów).

Wątek związku narcyzmu kolektywnego z myśleniem spiskowym wykazany jest także w tekście *„In search of an imaginary enemy: Catholic collective narcissism*

Podsumowanie i konkluzja

W mojej ocenie dorobek naukowy Habilitantki można uznać za dorobek zdecydowanie wzbogacający rozwój psychologii jako dyscypliny naukowej i poszerzający rozumienie mechanizmów społecznych i politycznych. Habilitantka wykazuje się dużą aktywnością naukową, popularyzatorską oraz dydaktyczną, pozwalającą uznać ją za badaczkę samodzielną, skutecznie kierującą zespołami badawczymi. W związku z powyższym uważam, że recenzowany dorobek Habilitantki spełnia warunki stawiane kandydatom i kandydatkom do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w aktualnym „Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce” (Dz. U. 2020, poz. 85, z późniejszymi zmianami, art. 219) i stanowi znaczny wkład w rozwój psychologii. Pozytywnie opiniuję wniosek o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie psychologia, dr Marcie Marchlewskiej.

Tomasz
Bęsta